

Faktura muzyczna

Scenariusz lekcji dla gimnazjów, odc. 3/7

Materiały:

- nagrania następujących utworów:
 - W. A. Mozart *Koncert klarnetowy A-dur KV 622*, cz. III (Concerto per clarinetto)
 - C. Saint-Saëns *Łabędź z Karnawału zwierząt* (Le Cygne)
 - F. Chopin *Nokturn Des-dur op. 27 nr 2*
 - G. de Machaut *Je vivoie liement* (wykonanie Gothic Voices)
 - *Kyrie z VIII Mszy gregoriańskiej* (Mass VIII, Gregorian Chant)
 - J. S. Bach *Kanon w oktawie z Kunst der Fuge* (Canon alla octava, wykonanie Keller Quartet)
 - J. S. Bach *Contrapunctus IX z Kunst der Fuge* (najlepiej w wykonaniu Emerson Quartet)
- partytury wyżej wymienionych utworów Mozarta, Saint-Saënsa, Chopina i Bacha - w załączniku
- test dla uczniów w formie tabeli - w załączniku
- prezentacja ppt - w załączniku
- film z cyklu *Muzykoteka szkolna* – seria dla uczniów gimnazjum, odc. 3 [Melodia](#)
- instrument: fortepian, pianino keyboard lub inny umożliwiający zagranie kilku melodii

Przebieg lekcji:

1. Projekcja filmu

2. SLAJD NR 1, 2 Pojęcia melodii i akompaniamentu

- Zapowiadamy uczniom, że za chwilę zabrzmi fragment pewnego utworu instrumentalnego (będzie to pierwsze 8 taktów III części *Koncertu klarnetowego A-dur* Mozarta). Prosimy ich, aby po wysłuchaniu spróbowali określić, który instrument był tu „najważniejszy”, najbardziej przyciągał uwagę. Być może będą problemy z rozpoznaniem instrumentu – należy pokazać wówczas pierwszą stronę partytury (bez względu na to, czy uczniowie znają nuty, czy nie) **SLAJD NR 3** i objaśnić, jakie instrumenty/grupy instrumentów reprezentują poszczególne pięciolinie, następnie ponownie wysłuchać tego fragmentu. Prosimy uczniów, by wyjaśnili dlaczego, ich zdaniem, to klarnet jest „najważniejszy”. Wśród odpowiedzi powinno paść słowo „melodia”. Pytamy, co w takim razie z pozostałymi instrumentami, czy ich partie słyszymy oddzielnie, czy raczej jako całość, jaka jest ich rola. Jeśli nie padnie słowo „akompaniament”, wprowadzamy je i w najprostszy sposób definiujemy (najlepiej wspólnie z uczniami) za pomocą pojęć „tło” i „towarzyszenie” **SLAJD NR 4**. Krótko podsumowujemy ten fragment lekcji - w podanym przykładzie występuje melodia i akompaniament. **SLAJD NR 5**
- Przedstawiamy inny przykład ilustrujący taką sytuację - *Łabędź* Camila Saint-Saënsa z *Karnawału zwierząt*. Pokazujemy partyturę **SLAJD NR 6** i przedstawiamy instrumenty, słuchamy fragmentu i prosimy uczniów, by wskazali, jaki instrument gra melodię, a jakie akompaniament. Zwracamy uwagę na pewną schematyczność akompaniamentu.
- Ostatni przykład - zapowiadamy, że teraz będzie grał tylko 1 instrument i pokazujemy partyturę *Nokturnu Des-dur op. 27 nr 2* Chopina **SLAJD NR 7**, wskazując na 2 pięciolinie, wyjaśniamy, że są to partie lewej i prawej ręki. Wspólnie słuchamy fragmentu i ponownie prosimy uczniów o wskazanie melodii i akompaniamentu.
- Poprosimy uczniów o słuchowe zanalizowanie kolejnego przykładu - prezentujemy *Je vivoie liement* Guillaume’a de Machaut w wykonaniu Gothic Voices. Co to było? Odpowiedź: sama melodia.
- Prezentujemy kolejny przykład: *Kyrie z VIII Mszy gregoriańskiej*, pytanie i odpowiedź oczywiście te same.
- Inicjujemy dyskusję na temat tych dwóch przykładów - czy utwór może składać się z samej melodii? Czy

- akompaniament do melodii zawsze jest potrzebny? Czy brzmiało to dobrze, czy źle? **SLAJD NR 8**
- Prezentujemy uczniom partyturę *Kanonu w oktawie z Kunst der Fuge* Bacha **SLAJD NR 9** i słuchamy fragmentu (najlepiej w wykonaniu na 2 różne instrumenty, np. Keller Quartet). Prosimy o zanalizowanie tego, co widzą, naprowadzając ich w razie problemów. Pierwsza obserwacja powinna brzmieć: dwie melodie. Prosimy o dokładniejsze przyjrzenie się relacjom między nimi: gramy 4 pierwsze takty górnego głosu i zaraz potem 4 pierwsze takty dolnego, ewentualnie jeszcze kolejne 4 takty górnego i analogiczne dolnego. Wniosek: to jest ta sama melodia, tylko powtórzona z opóźnieniem/przesunięciem w czasie.
 - Wprowadzamy w tym momencie pojęcie kanonu **SLAJD NR 10**. Podkreślamy brak akompaniamentu - żadna z melodii nie jest akompaniamentem, „tłem”, czymś mniej ważnym wobec drugiej, obydwie są tak samo ważne.
 - Wyjaśniamy, że istnieją kanony przeznaczone również do śpiewania, pytamy uczniów, czy czasem nie znają jakiegoś. Być może pojawi się tytuł *Panie Janie*. **SLAJD NR 11** Prosimy uczniów o wspólne zaśpiewanie, następnie dzielimy klasę na 2 grupy i próbujemy wykonać to w formie kanonu 2-głosowego. W zależności od możliwości uczniów można spróbować również wykonania w postaci 3- lub 4-głosowej - jeśli się to uda, zwracamy uczniom uwagę, że zabrzmiały 3 (lub 4) melodie jednocześnie - kanon nie musi być ograniczony do dwóch.
 - Prosimy uczniów o wysłuchanie kolejnego przykładu - prezentujemy go z partyturą **SLAJD NR 12** (będzie to *Contrapunctus 9 z Kunst der Fuge* Bacha, najlepiej w wykonaniu Emerson Quartet). Pytanie: co tu widzimy - melodię? Akompaniament? Odpowiedź: 4 melodie. Być może padnie sugestia, że jest to również kanon. Wyjaśniamy, że pomimo pewnych podobieństw - melodie wchodzą po kolei z opóźnieniem i przynajmniej na początku wyglądają tak samo - jest to inny rodzaj utworu, zwany fugą. Początek wygląda jak w kanonie, ale potem każdy instrument gra już inną melodię, choć w ich partiach pojawiają się często takie same fragmenty (w tym miejscu można pokazać w partyturze kilka wejść tematu poza ekspozycją) **SLAJDY NR 13, 14, 15**.
 - Zwracamy uwagę, że - podobnie jak w przypadku kanonu - nie ma tu akompaniamentu, są same melodie, z których żadna nie jest „ważniejsza” od innych.

3. Jednogłosowość - melodia bez akompaniamentu

4. Polifonia - kilka melodii bez akompaniamentu

5. Pojęcia jednogłosowości, polifonii i homofonii

- Podsumowujemy to, czego uczniowie dowiedzieli się o różnych zestawieniach melodii/akompaniamentu w muzyce, wprowadzając pojęcia jednogłosowości (1 melodia) **SLAJD NR 16**, polifonii **SLAJD NR 17** (kilka melodii jednocześnie, tu trzeba wyjaśnić, że na rysunku przedstawiono tylko przykładową liczbę melodii, że może być ich 2 lub więcej) i homofonii (melodia akompaniament) **SLAJD NR 18**.
- Wprowadzamy pojęcie faktury muzycznej, objaśniając, że mówi ono o relacjach między instrumentami/głosami - czy są względem siebie równorzędne, czy też któreś dominują nad innymi **SLAJD NR 19**. Jednogłosowość, polifonia i homofonia to rodzaje faktury **SLAJD NR 20**.

6. Powtórzenie

Rozdajemy uczniom tabelki do wypełnienia (lub prosimy o narysowanie w zeszytach). Zadanie będzie następujące: nauczyciel będzie prezentował przykłady muzyczne (oznaczone po prostu jako „Przykład 1”, „Przykład 2” itd.) - będą to fragmenty wszystkich wysłuchanych dzisiaj utworów przedstawione w innej niż do tej pory kolejności. W każdym przykładzie uczeń powinien przyporządkować utwór do którejś z trzech faktur np. stawiając w odpowiednim miejscu krzyżyk.

PRZYKŁAD	JEDNOGŁOSOWOŚĆ	HOMOFONIA	POLIFONIA
1			
2			
3			

4			
5			
6			
7			

Sprawdzamy i omawiamy wyniki.

Anna Pęcherzewska-Hadrych

Załączniki:

1) Prezentacja - do pobrania [tutaj](#)